

Keir Giles

**RĂZBOIUL
RUSIEI
CU LUMEA**
Și cum ne afectează

Traducere: Elena Șerban

NICULESCU

Cuprins

MULȚUMIRI	11
PREFAȚĂ	13
<i>Despre carte</i>	13
<i>Despre martorii oculari</i>	16
<i>Despre „Rusia” și „Occident”</i>	19
<i>Despre cum s-a ajuns aici</i>	21
Capitolul 1	
DE CE ESTE RUSIA DIFERITĂ?	27
<i>De ce Moscova se comportă astfel?</i>	27
<i>Părerii contradictorii</i>	29
<i>Același continent, un secol diferit</i>	36
<i>Revenirea la imperiu</i>	40
<i>Nu ne putem înțelege cu toții?</i>	50
<i>Pentru a înțelege Rusia, renunță la neîncredere</i>	62
Capitolul 2	
POLITICĂ: RĂZBOI PRIN ALTE MIJLOACE	67
<i>Propaganda pe plan intern</i>	67
<i>Războiul contra istoriei</i>	72
<i>Cenzură și izolare</i>	82
<i>Măsuri severe</i>	89
<i>Din ce în ce mai săraci</i>	93

<i>Paranoia în țară și în străinătate</i>	97
<i>Cei mai buni inamici</i>	100
<i>Atenție la textul scris cu caractere mici!</i>	112

Capitolul 3

NICI RĂZBOI, NICI PACE	123
<i>Influența directă – Trump și Brexitul</i>	124
<i>Subminare și influență</i>	129
<i>Influență și „putere necoercitivă”</i>	138
<i>„Măsuri active”</i>	145
<i>Crimă la comandă</i>	151
<i>Ce este de făcut</i>	156
<i>Pregătiri pentru război</i>	163

Capitolul 4

SCOPUL ARMATEI RUSEȘTI	173
<i>Rusia și armata sa</i>	173
<i>Refacerea forțelor armate</i>	178
<i>Cum reacționează Occidentul</i>	185
<i>Intimidarea militară</i>	193
<i>Ucraina</i>	202
<i>Menținerea păcii</i>	205

Capitolul 5

ORICINE ESTE IMPORTANT	215
<i>Dezinformarea pe internet</i>	217
<i>Obiceiul de a nega</i>	225
<i>Rusia și mass-media occidentală</i>	232
<i>Acțiuni care vizează civilii</i>	238
<i>Am sunat, dar nu ați răspuns</i>	244
<i>Oricine este important</i>	250
<i>La scară mondială</i>	257

Capitolul 6

COMPLICI DE BUNĂVOIE	267
<i>M.I.C.E. și promotorii</i>	267
<i>Banii</i>	274
<i>Ideologia</i>	278
<i>Compromisul</i>	279
<i>Egoul</i>	280
<i>Promotorii londonezi</i>	285
<i>Franța, Germania și UE</i>	294

Capitolul 7

AFACERI, STAT ȘI CRIMINALITATE	303
„ <i>Asigurarea o va acoperi</i> ”	312
<i>Alege-ți ținta</i>	319
<i>A pune lucrurile cap la cap</i>	324
<i>Estonia 2007 – nu doar la nivel cibernetic</i>	331
<i>Lupii Noptii</i>	335
<i>Ce este de făcut</i>	339

Capitolul 8

CE URMEAZĂ	343
<i>Semne ale pericolului</i>	347
<i>Ce poate fi făcut?</i>	351
<i>Concluzie</i>	360

ANEXĂ: PERSOANE INTERVIEVATE	363

LECTURI RECOMANDATE	367

NOTE BIBLIOGRAFICE	371

Capitolul 1

DE CE ESTE RUSIA DIFERITĂ?

De ce Moscova se comportă astfel?

În mod paradoxal, Rusia a adoptat o strategie mai deschisă și mai onestă în noile sale relații cu Occidentul și cu propriul popor. Asta nu înseamnă și că a renunțat la arhicunoscutele ei negări a tot ceea ce este prinsă făcând, ci că nu mai ascunde faptul că este un stat represiv și autoritar, care se mulțumește cu comportamentul său necinstit, pentru că vede țările occidentale ca pe niște dușmani. Dar, de-a lungul acestui secol, prejudecățile liderilor occidentali despre cum colaborează statele între ele i-au făcut să-și dea seama și să accepte cu greu numeroasele dovezi conform cărora Rusia nu împărtășește aceleași idei, ci din contră, intenționează să le submineze și să se pună în calea celor care lucrează împreună. Eșecul sau ezitarea în a înțelege cauzele profunde ale strategiei Federației Ruse împotriva Occidentului a condus în repetate rânduri la incapacitatea totală de a răspunde corespunzător atunci când Rusia face un lucru inacceptabil, ca de exemplu în urma asasinării lui Alexander Litvinenko în Marea Britanie, în 2006.¹

Perioada premergătoare anexării Crimeei a fost foarte dificilă pentru țările ce s-au implicat direct, precum Polonia și statele baltice, care au urmărit cu îngrijorare evenimentele din Rusia, dar nu au reușit să convingă capitalele occidentale, cum ar fi Londra, de problema iminentă reprezentată de Federația

Rusă. În schimb, ele au fost catalogate drept niște perturbatori care încearcă să întrerupă relațiile bune cu Moscova. Diplomatul estonian Sven Sakkov a descris experiența sa de a discuta cu UE și NATO despre Rusia, înainte de 2014, ca fiind „incredibil de dificilă și o provocare imensă”. Dar, ca de atâtea ori, comportamentul Federației Ruse a fost cel care a complicat lucrurile. „În 2014 ni s-a făcut dreptate”, continuă să spună Sven, „pentru că înainte am fost îndepărtați destul de mult, foarte subtil și politicos, nefiind luați în serios. Se credea despre noi că suferim de halucinații istorice și că nu suntem serioși. Dar în 2014 acest lucru s-a schimbat brusc. Ni s-a făcut dreptate, fiindcă ce spuseseam despre Rusia s-a adevărit în Crimeea și prin războiul împotriva Ucrainei. Dintr-odată nu ni s-a mai răspuns că «acest lucru nu se va întâmpla, deoarece Rusia ne este partener»”.

Nu doar comportamentul Rusiei pe plan internațional, ci și modul în care aceasta își trata propriii subiecți pe plan intern au început în cele din urmă să înlăture îndoielile. Potrivit lui Robert Pszczel, care timp de cinci ani a fost reprezentantul oficial al NATO la Moscova, „când toate ambasadele raportează aceleași lucruri de la Moscova, nu te poți împotrivi realității decât pentru o perioadă scurtă. Atacurile au devenit imposibil de ignorat, pe măsură ce acestea se tot repetau, pentru că erau foarte multe. Mai întâi rușii care și-o făceau singuri – jurnaliști independenți și așa mai departe –, apoi orice membru al opoziției, după aceea, treptat, din ce în ce mai mulți străini, iar în cele din urmă, alte state.” Jüri Luik, compatriotul lui Sven și fost ministru al Apărării în Estonia, împărtășește aceeași opinie: „În toată cariera mea a trebuit să explic atitudinea Rusiei, precum și părerile noastre despre ea și, de asemenea, să subliniez că statele baltice nu erau paranoice și nu au avertizat cu privire la demersurile Federației Ruse din cauza istoriei noastre tragice. Poate că pur și simplu am văzut mai clar

ce este și încotro se îndreaptă această țară. Și, desigur, acum ni se spune adesea: «Doamne, chiar ați avut dreptate!», lucru care nu mă bucură deloc.»

Părerii contradictorii

Cei care lucrează cu Rusia vorbesc adesea despre diferențele dintre această țară și Occident în ceea ce privește „valorile”, adică ideile fundamentale referitoare la cum ar trebui să se trateze reciproc statele, precum și la cum să-și trateze propriii cetățeni, dar și pe cei străini. Valeriy Akimenko s-a născut în Ucraina, dar după ce s-a mutat în Marea Britanie a analizat Rusia îndeaproape, timp de peste douăzeci de ani, pentru postul de televiziune BBC. El afirmă că „există o prăpastie uriașă între valorile susținute aparent de Federația Rusă și cele ale Occidentului. Ne confruntăm adesea cu atacuri din partea propagandei rusești împotriva a tot ce este liberal, insinuându-se că totul este de fațadă, dincolo de care se ascund aceleași probleme cu care se luptă și Rusia: corupție, fraudarea alegerilor și alte lucruri asemănătoare. În tot acest timp, Federația Rusă pretinde că susține cu tărie așa-numitele valori tradiționale conservatoare, valorile familiale, valorile creștin-ortodoxe.” Această abordare „conservatoare” este legată de asumarea ideii unui stat mai dur și mai autoritar. Occidentalii care au experiență în relațiile cu Rusia știu că, la fel ca multe altele, atitudinea sa privind drepturile omului ar semăna cu cea a unei țări europene, dar numai într-un mod superficial, iar la o verificare mai atentă are mai multe în comun cu societăți mai îndepărtate. Reiner Schwalb este un ofițer din armata germană care a fost detașat mai mulți ani la Moscova. El își amintește cum „în 2003 concepeam planurile pentru misiunea Germaniei în Afganistan. Puteam să impunem din exterior

respectarea drepturilor omului acolo? Nu, nu puteam. Putem face acest lucru în Rusia? Nu.”

Însă această diferență este importantă nu doar pentru cetățenii ruși, ci și pentru modul în care interacțiunile Rusiei cu restul lumii sunt influențate. Profesorul universitar Andrei Makarychev susține că Federația Rusă respinge „toate conceptele care au fost esențiale pentru relațiile internaționale începând cu 1991”, inclusiv globalizarea, crearea de rețele, puterea necoercitivă, securitatea discretă și altele. Rusia este dornică să le reamintească oamenilor că nu este de una singură, afirmă Valeriy. El atrage atenția asupra canalelor de propagandă rusești, care „alimentează cu forța scenariul ce include o Chină prietenoasă, aflată într-un parteneriat strategic cu Rusia, și, implicit, un bloc format din Federația Rusă și China, care se opune ordinii mondiale, așa cum o cunoaștem.” Parlamentarul britanic Tom Tugendhat este și el de aceeași părere. „Suntem implicați într-o provocare cu privire la modul în care funcționează lumea”, spune el. „Constatăm că puteri autocratice, precum China și Rusia, sfidează regulile și încalcă acordurile pe care le-am încheiat pentru a menține lumea în siguranță.”² Potrivit celei mai recente Strategii de Securitate Națională a Federației Ruse, cauza principală a deteriorării relațiilor dintre această țară și multe alte state este reprezentată de „încercările [acestor țări] de a izola Rusia și de folosirea standardelor duble în politica internațională”.³ Acuzația privind „standardele duble” este folosită des, mai ales atunci când Federația Rusă este prinsă având un comportament pe care celelalte țări îl consideră inacceptabil și la care ele au renunțat cu mult timp în urmă. Ea reflectă convingerea rușilor că angajamentul occidental față de valorile pe care statele pretind că le urmează este un simulacru, dar ascunde și o altă problemă: credința sinceră a Occidentului că, în multe cazuri, există un

singur standard de comportament civilizată, iar Rusia nu se încadrează în niciun caz aici.

Problemele ies la iveală atunci când occidentalii, în special liderii politici, subestimează diferențele față de Rusia sau nu reușesc să le înțeleagă. Nu ajută nici faptul că în lucrările despre această țară sunt folosite cuvinte familiare despre o formă de guvernământ și o democrație națională, care par să semene cu cele din Occident. Dar însemnătatea din spatele unor cuvinte și sintagme precum „parlament”, „securitate” sau „cooperare internațională” este complet diferită de ceea ce se crede. Nu putem înțelege de ce Federația Rusă face ceea ce face fără a pricepe mai întâi câteva dintre aceste diferențe esențiale, precum și ideile specifice rusești despre Rusia însăși, despre lumea din jurul ei și despre modul în care cele două interacționează. Îndemnul constant al celor care urmăresc cu atenție Federația Rusă este ca oamenii pe care îi informează să încerce să se distanțeze de ceea ce „are noimă” sau nu, atunci când evaluează opțiunile Rusiei. Aspectul crucial, spun ei, este că, deși *pentru noi* nu au nicio noimă, noi nu locuim la Moscova.

Provocarea principală pentru analiștii și decidenții politici preocupați de Federația Rusă rămâne deslușirea adevăratelor motivații și intenții ale Moscovei, iar metoda „imaginii în oglindă” – adică să presupui că cealaltă parte gândește și acționează la fel ca tine – i-a făcut de multe ori pe liderii occidentali să înțeleagă Rusia în mod profund greșit. În mai 2021, grupul de experți de la Chatham House (cunoscut și sub numele de Institutul Regal pentru Afaceri Internaționale), din Londra, a publicat o sinteză a unora dintre cele mai adânc înrădăcinate idei greșite despre Federația Rusă, care i-au făcut pe politicienii occidentali să ia decizii nechibzuite.⁴ Dar aceeași problemă se aplică și în sens invers. Estimările Rusiei cu privire la Statele Unite și la Occident sunt la fel de predispuse a fi total eronate, iar înțelegerea modului în care ele sunt greșite ne ajută

să pricepem și mai multe dintre lucrurile pe care Moscova le spune și le face și care altfel ar fi complet inexplicabile.

De fapt, este vorba despre aceeași problemă care stă la baza numeroaselor concepții greșite pe care Federația Rusă le are despre Occident, și anume ideea că în realitate cele două sunt la fel și că toate deosebirile aparente sunt pur superficiale. „Din punctul lor de vedere, ei nu sunt complet diferiți de Occident. Rușii cred că în general comportamentul lor este la fel ca cel al occidentalilor. Rusia imită Occidentul, dar nu a asimilat niciodată ce se ascunde în spatele a ceea ce vede, deoarece valorile și principiile occidentale nu înseamnă nimic pentru cei mai mulți dintre ei”, spune Reiner Schwalb despre ruși. Totodată, se presupune că aceste valori și principii nu înseamnă cu adevărat nimic nici în Occident și că insistența celor din Vest asupra (respectării) drepturilor și libertăților omului este complet cinică, o simplă stratagemă pentru a exercita presiuni asupra Rusiei, un „instrument pur politic”, după cum este descris de Fyodor Lukyanov, un expert rus în politica externă.⁵ Alex Grigorievs, jurnalist leton și fost politician, consideră că disponibilitatea președintelui Putin de a vorbi în mod convingător despre democrația liberală și cooperare în timpul primului său mandat se datorează convingerii sale că juca același joc precum omologii săi occidentali. „Le-a făcut jocul”, spune Alex. „De ce? Pentru că el credea că liderii din Occident procedau astfel din politețe. Apoi, în realitate, ei se reuneau undeva într-un castel din munți și discutau serios, împărțind lumea în sfere de interes, precum Molotov și Ribbentrop. Dar la finalul primului mandat a văzut că nu a fost invitat la castelul unde sferele de interes și țările erau împărțite. Astfel, a ajuns la concluzia că pur și simplu nu era luat în serios, că țările occidentale, în special SUA, își doresc să păstreze totul pentru ele.”

Refuzul de a înțelege că Occidentul este diferit de Rusia stă la baza unor concepții rusești greșite despre ce este NATO și

cum funcționează el, idei pe care Federația Rusă le folosește pentru a se convinge că Organizația Tratatului Atlanticului de Nord reprezintă o amenințare directă la adresa ei. Iar, la rândul său, acest lucru a constituit elementul central al justificării Rusiei pentru începerea războiului împotriva Ucrainei.

Afirmația lui Vladimir Putin, din decembrie 2021, conform căreia „NATO are niște tentative periculoase de a ocupa teritoriul ucrainean”, a exprimat poate cel mai clar poziția sa, că statele nu aderă la NATO pentru că Alianța Nord-Atlantică le apără interesele, ci fiindcă sunt forțate de SUA să facă acest lucru – aproape la fel cum țările din Europa de Est au fost integrate în Pactul de la Varșovia de către URSS în timpul Războiului Rece.⁶ Rusia refuză în mod constant să înțeleagă că NATO este o alianță stabilită de comun acord și formată din state independente, la care nu ar putea adera involuntar alte țări, deoarece organizația nu poate constrânge națiunile să i se alăture. Reiner Schwalb își amintește cum, în timpul mai multor adunări de la Moscova, „am întrebat de ce se discută despre expansiunea NATO. Nu există nicio expansiune, ci niște membri care își doresc să adere la NATO. Este vorba despre decizia lor liberă, precum și despre intenția lor, nu este o inițiativă a NATO. Dar nu cred că ofițerii militari ruși de rang înalt cu care am vorbit au înțeles acest lucru.”

În schimb, noile state membre aderă la alianță pentru că se simt amenințate, iar cea mai mare amenințare o reprezintă pentru ele Moscova. După cum declara Sven Sakkov, țările din Europa de Est „au forțat NATO să ia în considerare extinderea”, și nu invers. Dar chiar și ideea că aceste țări au propria autonomie contrazice unele ipoteze care stau la baza politicii externe a Rusiei. Potrivit ministrului rus de Externe, Serghei Lavrov, „NATO a devenit un proiect strict geopolitic, care are ca scop să pună stăpânire pe teritoriile care s-au trezit fără un stăpân după desființarea Pactului de la Varșovia și prăbușirea

Uniunii Sovietice”.⁷ Sintagma-cheie aici este „fără un stăpân”, uneori înțeleasă și ca „lăsat(e) de izbeliște”. Pentru Rusia, aceste țări nu există ca națiuni suverane, independente și libere, ele trebuind să aibă un stăpân, acela fiind, de drept, Rusia.

Neputința de a înțelege lucrurile duce, de asemenea, la o interpretare greșită, în mod repetat, a intențiilor Occidentului și a tipului de cooperare care s-ar putea stabili între cele două părți, în condițiile în care Rusia ar fi de acord. Dacă presupunerea că singurul mod de gestionare a relațiilor internaționale este „Câștigătorul ia totul.” ar fi corectă, Putin ar avea puține motive să creadă că liderii occidentali ar fi mai puțin implacabili sau duplicitari decât el în încercarea de a câștiga. Dimpotrivă, președintele rus este în continuare limitat de trecutul său sovietic și de presupunerea sa că relațiile internaționale sunt, în mod implicit, ostile. În discursul său anual din 2021 privind starea națiunii, el a promis că, „dacă cineva interpretează intențiile noastre bune drept o slăbiciune, atunci reacția noastră va fi asimetrică, rapidă și dură” – oferind un exemplu clasic și tragic de eșec în înțelegerea lumii exterioare și a cât de diferită este aceasta de Moscova. Nu Occidentul, ci Rusia însăși vede bunele intenții drept slăbiciuni.⁸

Efectul cumulat este acela că Rusia interpretează în mod greșit și constant atât semnalele intenționate, cât și pe cele întâmplătoare din partea Occidentului. Afirmatia pripită și probabil nechibzuită a lui Joe Biden din martie 2021, potrivit căreia îl consideră pe Vladimir Putin un „criminal (de război)”, a provocat la Moscova tot felul de speculații și o serie de teorii ale conspirației. Ipoteza rusă a fost că replica „trebuie să fi fost planificată în prealabil întocmai pentru că așa procedează ei”.⁹ Expertul Alexander Gabuev, care locuiește la Moscova, explică mai amănunțit acest lucru: „Kremlinul crede că întrebarea care l-a făcut pe Biden să răspundă astfel (că Putin este un «criminal de război») a fost aranjată dinainte, fiind o provocare

intenționată pentru a stârni niște reacții emoționale, ca mai apoi să învinuiască Rusia de degradarea relațiilor dintre Washington și Moscova.”¹⁰ În această privință, ca și în multe altele, viziunea Kremlinului asupra lumii exterioare este distorsionată de ceea ce analistul britanic, specializat pe problematica Rusiei, James Sherr, numește „viziunea conspirativă despre absolut orice”.

În cadrul unui proiect desfășurat în 2020, în timpul căruia s-a comparat modul în care Federația Rusă și Occidentul înțeleg evoluția relațiilor de la sfârșitul Războiului Rece, s-a constatat că există o discrepanță enormă între felul în care același eveniment a fost înțeles și plasat în context de fiecare parte.¹¹ Uneori, aceste viziuni diferite asupra lumii sunt scoase în evidență de un singur eveniment. Când Vladimir Putin și Joe Biden s-au întâlnit față în față la jumătatea lunii iunie, în 2021, amândoi au susținut apoi câte o conferință de presă. Însă declarațiile lor păreau să se refere nu doar la două întâlniri total diferite, ci și la două lumi distincte. Oricare ar fi fost înțelegerea reciprocă la care s-ar fi ajuns în discuțiile private, imaginea pe care fiecare dintre cei doi lideri politici a descris-o în conferința de presă susținută ulterior întâlnirii a fost de nerecunoscut pentru celălalt. Multe dintre afirmațiile lui Vladimir Putin au fost niște răspunsuri la întrebările venite din partea agențiilor de presă din Rusia, având ca public-țintă publicul rus. Tema recurentă a fost cea potrivit căreia Occidentul rămâne un partener periculos, imprevizibil și agresiv. În replicile sale privitoare la acuzațiile aduse Federației Ruse, liderul de la Kremlin nu a făcut altceva decât să învinuiască la rândul lui Occidentul și să arate cu degetul spre acesta. „Cum puteți să mă acuzați că sunt un criminal, când atât de mulți oameni sunt împușcați zilnic pe străzile din orașele americane?”, a întrebat Putin. „Nu apuci nici măcar să scoți un cuvânt înainte să te împuște, fie în piept, fie în spate.”